

TÜRKMENISTAN | TURKMENISTAN

TIER 1 | USCIRF-RECOMMENDED COUNTRY OF PARTICULAR CONCERN (CPC)

Birleşen Şatlaryň Halkara Dini Azatlyklar baradaky Komissiyasy (BŞHDAK, iňlisçe “USCIRF”) Döwlet Departamentinden aýratyn we tapawutly edaradyr. 1998-nji ýylda Amerikan Kongresi tarapyndan döredilip, bu garaşsyz we iki partiýa tarpyndan-da goldalynýan ABŞ hökümediniň maslahat beriji guramasy bolup, ol halkara standartlaryndan ugur alyp dünýä ýüzünde dini azatlyklara gözegçilik edýär we Prezidente, Döwlet Sekretaryna we Kongrese syýasat rekkommendasiýalaryny berýär. 2017 Ýyllyk Hasabaty ýylyň dowamynda komissiya wekilleri we professional işgärler tarapyndan ýerlerde düzgün bozmalary dokumentleşdirmek boýunça we ABŞ hökümedine garaşsyz syýasat rekkommendasiýalaryny bermek boýunça edilen işiň jemlemesidir. 2018 Ýyllyk Hasabaty 2017-nji ýylyň ýanwar aýyndan 2017-nji ýylyň dekabry arasyndaky döwri öz içine alýar, ýöne käbir ýagdaýlarda bu wagtyň çäginde soň bolup geçen görnükli wakalar hem bellenip geçilýär. BŞHDAK barada doly maglumat üçin edaranyň [websaýtyna](#) geçip, ýa-da 202-523-3240 telefon belgisine jaň edip, bilersiňiz.

Türkmenistan

Esasy netijeler: Türkmenistan öňki Sowet Soýuzynyň çäklerindäki iň ýapyk döwlet hasaplanýar. Bu ýagdaý dini azatlyklar meselesinde özüni tandayp 2017-nji ýylda Türkmenistanda dini azatlyklaryň aýratyn agyr bozulmalary saklanyp galýar. Döwlet ähli garaşsyz dini işjeňliklere şübheli garaýar we olary Türkmenistanyň çäginde we daşary ýurtlarda gözegçilik astynda saklamak üçin uly döwlet aparadyny saklaýar. Hökümet kanun esasynda dini toparlaryň hasaba alynmagyny talap edýär, registrasiýa prosedurasyny gyt kontrollanyp oňa päsgilçiliklerini doredýär, hasaba alynmadyk toparlary gadagan edip olary jezalandyrýar. 2017-nji ýylda polisiýa tarapyndan hasaba alynmadyg dini toparlara garşy reýdler, jerimeler we tussaglary dowam edýär. Dini jenaýatçylyk etmişleri üçin günälenen adamlaryň kazyýet işleri ýapyk režimde geçirilip olara berlen kazyýet kararlary gizlin saklanylýar. Dini jenaýatçylyk etmişleri üçin türmä basylan adamlar Türkmen türme sistemasynda ýok bolup gidýär. Maglumatlara görä olar ady belli Owadan-depe türmesinde saklanyp, bu türmede wagty-wagtynda adamlar gynamalradan we açlykdan ölýärler, olara hiçhili düwünçek berip ýa-da garyndaşlaram sapar salyp bilimeýär. Emma, Türkmenistanda garaşsyz mediýanyň ýoklugy we döwlet tarapyndan adam hukuklar meselesini köpçüligi çykarýan jemgyýet edaralary, maşgala agzalar we beýleki adamlara haýbat edilmegi sebäpli dini yzarlamalaryň doly derejesi belli däl. Bu agyr hukuk bozulmalar sebäpli, BŞHDAK Birleşen Şatlaryň hökümedine ýene-de 2018-nji ýylda Türkmenistany, Halkara Dini Azatlyklar Akty (HDAA) esasynda, “aýratyn alada döredýän ýurt”, ýa-da AADÝ, diýip bellemegi teklip edýär. Döwlet Departamenti 2014-nji ýyldan bäri Türkmenistany AADÝ hökmünde bellige alyp gelýär, iň ýakynda 2017-nji ýylda AADÝ belgisini teklip etdi.

ABŞ-nyň Hökümedine Rekomendasiýalar

- HDAA esasynda Türkmenistany AADÝ diýip bellemigini dowam etmeli;
- Türkmenistany AADÝ diýip bellemegiň netijesinde iki döwletiň arasynda hereketinden ýüz dönderilmegiň döränine garmazdan, öz içine esasy kanuny reformalary we ýetilmeli sepgitleri alýan, polisiýa reýdleriniň soňuna çykýan, tussaglaryň boşadylmagyna we daşary ýurtdaky dindeşlere giňişleýin elýeterlilik döredýän belli we manyly reformalary gazanmak üçin HDAA-nyň 405(c) seksiyasy astynda Türkmenistanyň hökümedi bilen borçly edýän ylalaşygy baglanşmaly; ylalaşyk baglanşylmadyk ýagdaýynda, HDAA laýyklykda, gerekli sanksiyalary girizmeli;
- ABŞ-nyň Hazyna Departamentiň Daşary Ýurt Emläk Kontrol Ofisi tarapynda ýöredilýän “ýörite bellige alnan raýatlary” listi, Global Magnitskiý Adam Hukuk Jogapkärçilik Aktynyň we HDAA-nyň 604(a) seksiyasy ýaly hukuk gurallaryna esaslanyp, adam hukuklaryny bozan ýa-da olaryň bozulmagyna ýardam beren, esasanam dini azatlyklaryny kesgir bozan, hökümýet wekillerini we edaralaryny nyşana alyp, olary wizadan inkär etmek we Global Magnitskiý Aktynyň esasynda olaryň kapitalyny doňdurmaly;
- Türkmenistanyň ýokary dereje hökümýet wekillerini adamlaryň türmelerde ýokbolup gitmeklerini bes etmeklerini we dini ynsap tussag şol sanda ynaçlary esasynda türmä basylan adamalaryň nirededigine hasap bermäge çagyrmaly;
- Türkmenistanyň ýokary dereje hökümýet wekillerini ady belli, dini ynsap tussag ýesirleri skalýan, Owaden depe türmsini ýapmaga çagyrmaly;
- Türkmenistanyň ýokary dereje hökümýet wekillerini asuda dini işjeňlikleri üçin ýa-da dini ynaçlary esasynda türmä basylan adamalary azat edilmegini, tussagda saklanýanlary adam-laýk ýagdaýda saklanylmagy we olara öz maşagla wekilleri bilen; adam hukuklaryny monitor gözegçilik edýänler, ýuristler bilen görüşmek hem-de gerekli lukmançylyk kömegini almaga mümkinçiligi bermäge zerur şertleri döretmäge çagyrmaly;
- ABŞ-nyň Ilçihanasy, şol sanda ilçi derejesindäki işkärler, adam hukuklary aktiwistleri we dini ýobaşçylary bilen aktiw kontaktlary saklamaly;
- Türkmen döwlet wekillerini 2015-nji ýyldan bäri bes edilen ABŞ bilen Ýyllyk Iki tarapalýn Konsultasiýalara (ÝIK) täzeden gatnaşmaga çagyrmaly;
- Türkmen hökümedini BMG-nyň Dini Ynançlaryň Azatlygy baradaky Ýörite Habarçysynyň ýene bir gezek ýurda sapar etmegine razylaşmaga, hem-de Kazyýetiň Garaşsyzlygy boýunça we Adam Gynamak boýunça Habarçylaryň saparlaryna razylaşmaga çagyrmaly, sapar üçin anyk seneleri bellemeli, hem-de olaryň saparlary üçin ähli we zerur şertleri döretmäge çagyrmaly;
- Türkmenistandaky dini azatlyklar we degişli adam hukuklary baradaky ýagdaýy baradaky aladalry ÝIK ýaly ikitrapalaýyn ýygnaqlarda, hem-de BMG we ÝHHG ýaly degişli halkara forumlarda orta goýmaly;

- Aşgabtda ýerleşen BMG-nyň Merkezi Aziýada Prewentiw Diplomatiýa boýunça Regional Merkezine (UNRCCA) we ÝEHG-nyň öz işiniň içine adam hukuklar aspektini ýokarlandyrmagy, esasanda dini azatlyguna degişli meseleleri, almagyna çagyrmaly; we
- Türkmenistandan dini ýagdaý we beýleki meseleler barda senzurlanmadyk maglumat akymy dowam eder ýaly ABŞ tarapyndan Azatlyk Radiosynyň maliýe goldawyny dowam etmeli, Azatlyk Radiosynyň Türkmen Gullugy (Radio Azat Ýewropa/Azatlyk Radiosy);

Meseläniň taryhy

Türkmenistan

Doly ady: Türkmenistan

Hökümýet: Prezident Respublikasy

Ilaty: 5,300,000

Döwlet tarapyndan tanlyan dinler/dini ynançlar: 131 hasaba alnan toparlar , şol sanda 107 Musulman (102 Sünni, 5 Şaý); 13 Ors Prawoslaw; we 11 beýleki dinler (şol sanda Hariý Krişna, Protestant, Katolik, we Bahaý)

Dini Demografiýa*:

89% Musulman (esasan Sünni)

9% Prwoslaw Hristian (Ors we Ermeni)

2% Beýleki (şol sanda Protestantlar, Katolikler, Iogowa Şaýatlary , Şaý Musulimanlary, Buddistler, Ýewreýler, and Bahaýlar)

*ABŞ Döwlet Departamenti

Türkmenistan örän awtoritar režim döwlet bolup oňa Prezident Gurbanguly Berdimuhammedow ýolbaşçylyk edýär. Ýurduň jemgyýetçilik durmuşynda prezidentiň şahsy kulty agalyk edip, prezident halk tarapyndan öz şahsy ynjyklyklaryna boýun egmegini talap edýär. Meselem, prezident adamlaryň hususy maşynlarynyň reňkiniň nähili bolmalydygyny tassyklaýar. 2006-njy ýylda ardan çynak ýurdyň Sowiet döwründen soň ilkinji bolan prezidenti, Saparmurat Niýazow Türkmenistanda öz şahsy kultyny ýoredýärdi. Meselem, ol ýylyň aýlaryny öz hormatyna mynasybetli çalyşypdy. 2007-nji ýylyň başynda prezidentlik wezipesini eline alanyndan soň, Prezident Gurbanguly Berdimuhammedow Nyýazowyň şahsyýat kultyna belli bir çäklendirmeler girizdi, iki sany täze resmi adam hukuklary komissiýalaryny esaslandyrdy, 13 sany kiçi dini toparlary hasaba aldy hem-de ýurduň içindäki syýahat üçin polisiýa kontrolygyny ýeňilleşdirdi.

Emma, mundan beýläk, Prezident Berdimuhammedow ýurduň agyr kanunlaryny üýtgetmeýär, repressiw kontrolyk edýän döwlet strukturasy ýerinde saklaýar, hem-de hemme ýerde göze ilýän prezidentiň şahsyýet kultuny gaýtadan döredýär. 2017-nji ýylyň fewral ayynda, Berdimuhammedow 97% ses bilen saýlawlar kompaniýasyny ýeňip prezidentlik möhletine täzeden

saýlandy, bu saýlaw kompaniýasy halkara gözegçiler tarapynda adalatsyz diýip hasaplanýar. 2016-njy ýylyň sentýabr aýynda kabul edilen Türkmenistanyň täze konstitusiýasy president ýaş talabyny goýbolsun edýär, bu bolsa Berdimuhamedowyň ömürlük prezident bolmagyna kanun easysyny döredýär. Türkmen hökümeti informasiýon izolýasiýa kompaniýasyny dowam edýär, şol sanda internet we beýleki maglumat çeşmeliri döwlet tarapyndan kontrollanýar; žurnalistler, şol sanda ABŞ tarapynda maliýe goldawyny alýan Azatlyk Radio (Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL)), döwlet tarapynda azar berlip türmä basylýar.

Türkmenistanyň çäklerine birikýän Owganystanyň demirgazyk böleginde 250 000 golaý Türkmenlari ýaşaýar. Döwlet maglumatlaryna görä olaryň arasynda ekstremist Islamyň tarapdarlary hem bar. Bu bolsa dini radikalizmiň serhetden geçip Türkmenistana ýaýramak mümkinçiligi barada aladanyň artmagyna getirýär. Türkmen-Owgan serhet zolagynda wagly-wagtynda her hili meseleler ýüze çykýar şol sanda Taliban wekiller, kontrabandisler we beýleki ýargaly toparlaryň wekilleri bilen ýaragly çaknyşyklar.

Dini Azatlyk Ýagdaýy 2017

Dini işjeňliklere Hökümediň kanuny kontrollýgy: Türkmenistanyň Konstitusiýasy dini azatlyga güwä geçmegi, diniň döwletden aýratyn bolmagyny, hem-de dine ýa ynanja seretmezden hemmelere deňligi göz önünde tutýänbolsada döwlet tejribesi bu belliklere garşy gelýär. 2017-nji ýylyň mart aýynda, BMG-nyň Adam Hukuklar Komiteti ýurdyň hukuk arhitikturasyny we dini yzarlamalaryny göz önüne tutyp, Türkmenistan "çendenaşa dini azatlyklaryna çäklendirişleri saklaýar" diýip netije çykardy. Bu arhitektura öz içine 2013-nji ýylyň Din Kanunyň ýerini alýan täze kanuny 2016-njy ýylyň aprel aýynda güýje giren kanuny öz içine alýar. Täze kanuna laýyklykda dini jemagatyny esalandyrmak üçin adamyň minimum sany 5 adamdan 50 kemal geçen raýata çenli ýokarlandyryldy. Bu kanun berk hasaba alyş kriteriýasyny dowam edýär, hasaba alynmadyk dini toparlar tarapyndan ähli işjeňlikleri gadagan edýär; ähli daşary ýurt maliýe goldawy barada döwletiň habarly edilmegini talap edýär; hususy öýlerde hudaýa çokunmagy we hususy dini bilim almagy gadagan edýär we diňe ruhanylara jemgyýetçilik ýerlerinde dini eşik geýmäge ýol berýär.

Hökümet tarapyndan bellenilen Din İşleri boýunça Geňeşi (DIG) we Dini Maglumat barada Bilermenleriň Analizleri, Çap ýa-da Neşir edilen önümçilikleri, Ministirler Kabinetine hasabt berýär, dine degişli işjeňliler Adalt Ministrliğine göndürilimegizden ön onuň makullygydan geçmelidir. Hasaba alyş rugsatnamasy seýrek berilýär, esasanda döwlet tarapynda hallanylmaýan toparlary etniki Türkmenler tarapynda esaslandyrlan Musulman däl toparlary üçin hasaba alyş registrasiýasy hasam seýrek berilýär. Hasab alynmadyk dini toparlaryna hudaýa çokunmak ýerlerini hakyna tutmak, satyn almak, ýa-da gurmak gadagan bolup, bu herketler işjeňlikler üçin hasaba alnan toparlardan ýetmezçilike bolup duran rugsatnamalry talap edýär. Adalat Ministirlegiň wekilleri hasaba alnan toparlaryň çärelerine haçanda bolsa barmagyna we olaryň

wekillerinden dini işjeňlikleri barada gepleşik geçirmäge hukuk berýär. Dini işjeňlikleri türmelerde we harby edaralarynda gadagan.

Türkmenistanyň döwlet maglumatlaryna laýyklykda, 2017-njy ýylyň mart aýyndan bäri 131 sany dini topary hasab alyndy: 107 Musulman (102 Sünni, 5 Şaý), 13 Prwoslaw, we 11 sany beýleki dini toparlar. Käbir toparlar wagt talap edýän we aç-açan bolmadyk prosesidigi üçin hasaba durmazlyk kararyna geldi. Käbir Şaýy Musulman, Ermeni Apostol ybadathanasy, Protestant toparlary, hem-de Iogowa Şaýatlary bolsa özleriniň hasaba almagy haýyş edýän birnäçe arzalarynyň yzyna gaýtarylmagyna sezewar boldular.

2016-njy ýylyň dini kanuny dini jemgyýetleriň içerki ýolbaşçy saýlaýyş we guramaçylyk işlerini alyp baryş işlerine Türkmen hökümýeti tarapyndan haýyş edilse gerekli özgerşleri girizmegi talap edýär. Hemme hasaba alnan dini jemgyýetleri täze kanuna laýklykda hasaba alyş prosedurany täzedan geçmelidigi barada habar edildi. Emma 2017-nji ýylyň okýbar aýyndan bäri diňe 2 dini topary üstünlikli hasabt prosedurasyny geçdi. Maglumatlara görä Ors Prawoslaw we Katolik dinleriniň wekilleri döwlet wekilleri tarapynda olaryň arzalarynda "ýalňyşlar" tapylany sebäpli, olar hasaba alyş arzalaryny birnäçe gezek täzedan tabşyrmaly boldular.

Mundan beýläk, Türkmen hökümýeti dini azatlyklardan peýda almak üçin kanunda ýazylmadyk şertleri talap edýär. Meselem, dini ýolbaşçylar we ynanýanlardan gizlin polisiýa bilen hyzmatdaşlygy saklamgy talap edilýär.

Dini işjeňlikleri üçin jeza: Türkmen hökümedi dini işjeňlikleri üçin türmä basmak, mejbury derman bilen bejeriş we gynamak ýaly ýowuz jezalary girizmegini dowam edýär. Ýakyn ýyllarda Musulmanlar, Protestantlar we Iogowa Şaýatlary tussag edildi, jerime sezewar edildi, türmä basyldy ýa-da öz dini ynançlary üçin ýurduň içinde sürgün edildi. Politiki taýdan duýgur sudlary "ýapyk režimde" azatlykdan mahrum edilen uzaklyklary märekä aýdylmaýar. Türmä basylandan soň olar wagtly-wagtynda aç saklanyp, fiziki gynama, infeksiion syrkawlyklarna we beýleki agyr şertlere sezewar edilýär. Politiki taýdan duýgur tussaglar şol sanda dini tussaglar Türkmen türme sistemasynda "ýok bolup gidýärler". Olar barada märekä hiç hili maglumat berilmeýär, olardan habar tutmaga, görmäge, ýazmaga, derman ibermäge gadagan. Köplenç olar aradan çykandyklary baradaky bilidirş, olar türmä basylanda soň diri bolandyklary baradaky ýeke ymykly subutnama bolup durýar. Ýok bopup gidenleriň köpüsi Owadan-depe türmesinde saklanýar diýip maglumat bar, bu ady belli türme (resmi ady AN-T/2) 2003-nji ýylda Garagum çölünde açyldy. Döwlet tarapynda resmi maglumatlaryň ýoklugy sebäpli, dini sebäpli basylan adamlaryň sany anyk däl, şol sanda aňyrdan ýok bolup "ýitip gidenleriň" hem sany belli däl. 2016-njy ýylyň dekabir aýynda BMG-nyň Gynamaga Garşy Komiteti türmelerinde adamlar garşy fiziki gynamalaryň ulanylmagy, "köp" adamlaryň Owadan-depede ölmegi we bu jenaýatçylyk işlerine jogapkär döwlet wekilleriniň jeza çekmeýänlikleri bilen "örän aladalanýandygy" barada habar bedri.

2017-nji ýylda, Azatkyk Radiosynyň Gullugynyň maglumatlaryna görä, 2017-nji ýylyň fewral we iýul aýlar aralygynda iň azynda 58 sany öňki Türkmen-Türk mekdepleriniň işkärleri we uçrymlaryna, bu mekdepler Türkiýeden sürülen Islam dini ýolbaşçysy Fethullah Gülen bilen baglanyşykly, ady anyklanmadyk terrorist toplumynyň agzasy bolan aýyplamasynyň esasynda, olar 12 – 25 ýyl aralygynda azatlykdan mahrum edilipdirler. Bu köpçülikleýin hökümüň motiwleri barada takyk maglumat ýok, tussaglaryň käbiri 2017-nji ýylyň Ýapyk binalarda we söweş sungaty boýunça V Aziýa oýunlary bilen baglanyşykly işleri üçin para bermedikleri sebabpli olaryň hususy emlägini ellerinde almak maksady bilen ýerine ýetirildi diýip magluma bar. Beýleki maglumatlara görä bu tussaglar we hökümler Türkiýäniň Prezidenti Rejep Taýýip Erdogan üçin "ýagşy niýeti" diýip maglumat bar. Prezident Erdogan 2016-njy ýylyň iýul aýynda üstünliksiz geçen döwlet agdarylyşygy üçin Güleni günäkär tutýar. Tussaglarýn birnäçesi Owadan-depä geçirildi diýip maglumat bar.

2017-nji ýylyň iýun aýynda, Aziz Gafurov, ol Baýram Sparow ýolbaşçylygynda we beýleki 20 adam bilen Islam dini okuw toparyna girip, olar döwlet agarylyşyk aýyplamasy esasynda tussag edilenden soň, ol Owadan-depe türmesidne aradan çykdy. 2016-nji ýylda, garaşsyz habarlar agentswasy Alternatiw Turkmen Habarlary (ATH) şol toparyň beýleki iki agzasy, Lukman Ýailanow we Narkuly Balatýew, ýylyň ikinji ýarymynda Owadan-depede aradan çykdy diýip habar berdi. Baltaýew ýaly, ol ölende onuň göwre agramy bary-ýogy 25 kilogramdy (55 funt), Gafurowyň bedeninde gökler we açlyk we ýetmezçilik alamatlary bardy. Saparowyň ýagdaýy bolsa, ATH-nyň maglumatlaryna görä ol 2017-nji ýylda goşmaça 3 ýyl berildi, onuň umumy azatlykdan mahrum edilmek möhleti 15 ýyla ýetirildi we ol Owadan-depe berk režim zonasyna geçirildi. Onuň topardaşlaryda, Sultan Bebitow we Atajan Reimow, goşmaça 5 ýyl berildiler we Owadan-depä iberildiler. 2013 – 2015 ýyllar aralygy Sparow bilen aragatnaşyk saklanlary üçin 100 adamdan gowark tussag edildi, emma diňe 20-ne ýyl kesildi.

2017-nji ýylyň ýanwar aýynda, tussgada bolan Annamurad Atdaýew, onuň ady geçen ýlky USCIRF-nyň reportynda çykdy, režimli türmä geçirilen dowamynda ýok bolup ýitip gitdi, maglumatlara görä ol Owadan-depe türmesinde saklanylýar. 2016-njy ýylyň başynda, Atdaýew Müsürde okuwny tamalap, pasportyny çalyşmak maksady bilen öýüne gaýdyp gelýär. Ol radikal Islamyň tarapdary diýip gümän edilip, Howpsyzlyk Ministirligi (HM) tarapyndan zygiderli gepleşiğe çagyrylypdy. Ol 2016-njy ýylyň sentýabr aýynda tussaga alnyp dekabry aýynda bolsa ol dürli jenaýatçylyk etmişleri üçin höküm edildi, şol sanda “durmuş, milli we dini ýigrenç ýa-da duşmançylyk” joşmaklyklary döredip we bikanun usul bilen hökümedi çalyşmak maksady bilen meýilnama düzemek etmiş üçin höküm edildi. Maglumatlara görä Atdaýew Müsürdeka we Türkmenistana gaýdyp gelenden soň zygiderli döwlet gulluklaryna habar berýän adamlaryň gözegçilik astynda bolupdy. Onuň aýaly, Orýediň raýaty Dariýa Atdaýewa, 2017-nji ýylyň sentýabrynda USCIRF bilen duşyuk geçirdi. Ol özüniň adamsy barada maglumalary alyp bilenoklygy barada aýdyp bedri. Ol ýitip ýok bolansoň ol barada hiç hili maglumat ýok, Türkmen döwlet wekilleri ol barada, onuň diriligi barda maglumat berenoklar.

2017-nji ýylyň maý aýnda, Mansur Maşaripow Iogowa Şaýady bir ýyl töwerrek soň türmeden boşaldyldy. Maşaripow 2016 ýylda tussag edildi, ol bir näçe wagtyň dowamynda narkotik klinikasynda saklandy we zor salnyp nätanys dermanlar bilen 'terapiýa' geçirildi. 'Terpiýadan' soň ol ýaman nähoşlady. Iogowa Şaýatlyryny Bahram Hemdemow öz 4 ýyl azatlykdan mahrum edilen möhletini dowam edýär, oňa 2015 ýylda höküm edildi. Hemdemow öz öýünde dini ýgnagyny geçiren üçin häzirki wagtda iş lagerinde otyr.

Türkmenistanyň hökümýedi, beýleki Sowet Soýuzynyň çäklerindäki döwletler hökümýeleri ýaly, wagtly-wagtynda hasaba alnan we hasaba alynmadyk dini toparlar wekilleriniň öýlerine we jemgýetlerine reýd etmegini, dini edebiýatyny elden almagyny we olary tussag etmegini dowam edýär. Emma, döwlet tarapyndan maglumat çeşmelerini gyt kontrol edilmegi sebäpli we bu meselä degişli maglumaty ýaýradýan toparlardan döwlet tarapyndan ar alyş gorkusy sebäpli yzarlamalar barada maglumatlar köp däl. Forum 18-iň maglumatlaryna görä, 2017-nji ýylyň tomus we güýz aýlary arasynda ady belli bolmadyk Protestant topary reýde sezewar boldy we topar ýolbaşçysy tussag edilidi ýa-da oňa jerime salyndy. Iogowa Şaýatlyrynyň yzarlamalary barada doly maglumat märekä belli boldy. 2017-nji ýylyň aprel we ýanwar aýlar aralagynda Iogowa Şaýatlyryn we olaryň çagalary döwlet gimnini kasam aýtmak ýaly patriotik işjeňliklerinden ýüz döndüren soň olar gepleşige çagyryldylar we mekdep administrasiýasy tarapyndan azar berlidi. 2Maglumatlara görä, 2017-nji ýylyň mart aýnda, resmi imam Türkmenistanyň günbatarynda mekdep çagalra Iogowa Şaýatlyry barada leksiýa okay, ol Şaýatlara "kult" adyny dakyp tanyk etdi. 2017-nji ýylyň ýanwar aýynda uniwersitet talyby Şaýatlar bilen dostlaşany üçin uniwersitetden kowuldy. Ýanwar we iýul aýlar aralygynda, maglumatlara görä Şaýatlar uruldy, boguldy, we polisiýa tarapyndan geçirilen öý we çokunma ýerler reýdlerinde gorkuzyldylar. Polisiýanyň hereketlerine pida bolan adamlaryň içinde yaş oglan bar, ol urlan wagtda onuň enesi ýere zyňyldy. 2017-nji ýylda beýleki dini işjeňler garşy ar almak hasabatlary öz içine harby işkäri Islam dini dogalaryny okansoň duýduryş aldy, ol berlen duýduryşlara diýen etmezligi üçin işden boşadyldy. Umumy dini tumar, doga we beýleki adaty şowly alajalar we gözmonjuklary garşy kampamiýanyň çäklerinde birnäçe maşyn hususy eýelerine jerime salyndy.

İçerki dini işlere gökümädiň gatşmagy: Türkmen hökümedi dini jemgyýetleriň içerki ýolbaşçy saýlaýyş we guramaçylyk işlerine gatşýar. Sünni Islamy döwlet tarapyndan ýol berilyän ýeketak Islam görnüşidir, Sünni Mufti (Musulman Ruhy Administrasiýasy) döwlet tarapyndan gyt kontrollanýar. Baş mufti we ýokary dereje işkärleri Adalat Ministrliги tarapynda belleniýär, olar DIG işkärler hökmünde işläp başga dini toparlaryň işjeňliklerenie gözegçilik edýär. Muftiler imamlary şol sanda welaýat imamlaram belleýär, welaýat imamlary ýerli imamlary belleýär, olar bolsa ýerli mollalary belleýär. Bellemelriň bary gizlin polisiýanyň rugsadyny talap edýär. Anna gün imam dilegleri we çykyşlary döwlet maglumatlaryny ýetirýär; Adalt Ministrliги imamlara käbir temalary gepleşige çykarmagy gadan edýär, dilegler gysga prezidentniň bähbidine niýetlenen dilegler bilan gutarýar. Ýurduň azlyk dini toparlarynyň iň ulusy

Moskwa Patriarhal Ors Prawoslaw Ybadathansay (MPOPY) bir näçe gezek şowhunsyz Türkmenistanda resmi wekilçiligini gurnajak boldy. Metjitlerde berilýän esasy dini okuwlarynda we MPOPY tarapynda hödürülen okuwda başga resimi dini okuwlary düýbünden gadagan. Dini toparlary leksiýalar, kurslary ýa-da beyligi dini okuwlaryny gurnamak gadagan edilen. Aşgabat şäherindäki Türkmen Döwlet Uniwersitetiniň tryhy fakultetiniň Musulman teologiýa bölümi ýekeje kadadan çykma bolup durýar. Bu bölüm döwlet tarapyndan imam okuwyny bermäge rugsat berilendir, emma talyplaryň sany örän az mukdarda, daşary ýurt mugallymlary gadagan, talyplaryň bary döwlet we gizlin polisiýanyň rugsady bilen makullanmaly.

Çokunma öýlerine bolan çäklenmeler: Täze dini kanuny hasaba alnan dini toparlara emlak edinmäge we gerekli rugsatnamalary DIG-dan we ýerli häkimlikden alandan soň çokunmak ýerlerini gurnamak rugsat berýär. Emma dini toparlay emlak we çokunmak ýerini edimek üçin uly kynçylyklary çekýär.

Türkmen döwlet tarapyndan, iň ýakynda Sowet Soýuzyndan garaşsyzlygy gazanandan soň, 2016-njy ýylda Aşgabat şäherinde 14 sany metjid ýyklydy. 2017-nji ýylyň aprel aýynda, Azatlyk Radiosynyň maglumatlaryna görä tratory giňeltmek maksady bilen ýene bir dini bina, Aşgabat Azady metjidi, meýdany kiçeldildi we binanyň birnäçe desgasy ýyklydy. Ynamly çeşme maglumatlaryna görä, 2017-nji ýylda iki Aşgabat metjidi, halk içinde "8-nji mart" we "Köne aeroport" atly metjitleri, ýikmak üçin meýnamalaşdyryldy.

Dini edebiýatynyň Hökümediň kontrolygy: "Bikanun" dini edibiýatynyň gözlenmegi we elden alynmagy hemişelik haýbat bolup durýar. Dini kitaplar Türkmenistanyň içinde çap edilmäge goýberilmýär, olary diňe hasaba alnan dini toplumlary kanun tarapyndan bellenen tertipde gyt döwlet senzurasynyň astynda ýurda import edip bilýärler. Hemme dini kitaplary we edebiýaty DIG trapynda tassyklanmalydyr; tassyklanmadyk dokumentler döwlete geçirilip, olaryň eýeleri jezalandyrlar. MPOPY dini kitaplary halka satmaga hukugy bolsada DIG olary tassyklamalydyr. Protestant ybadathanasy Hristian Jemgyýetini hasaba aldyryp bilmän Hristian dini halka ýetirip bilmän, Hristian dinine degişli kitaplary satyp bilenok.

Daşary ýurt syýahat döwlet çäklendirilmeleri: Hökümet köp raýatlara, aýratynam dini çärelere gidýänlere, daşary ýurda syýahat etmäge ýol bermezligini dowam edýär. Rus-Türkmen iki graždanlygy bolan takmynan 110 000 töweregi Rus Prawoslawlary üçin daşary ýurtlardaky öz dindeşleri bilen duşmak we dindar tälimini almak aňsadyrak. Ýöne Musulmanlara dini tälim üçin daşary ýurda gitmäge ýol berilmýär. 2017-nji ýylda döwlet, hasabatlara görä, döwlet baryýogy 160 adam Mekgä haj üçin gitmek üçin ýol berdi. Bu 2009-njy ýyldan bäri iň az sanly haj bolup durýar.

Ynançlary sebäpli gullukdan ýüz döndürýänler: Türkmen kanunçylygynda gullukdan ýüz döndürýänler üçin harby gullygyň raýatlyk alternatiwasy ýok. Gullukdan ýüz döndürenler iki

ýyla çenli türmä basylyp bilýärler, Türkmen hökümedi esasan şertli jezalary ýa-da "düzediş işler" jazalaryny berýär, bu ýagdaýda döwlet höküm edileniň aýlygyndan paýyn tutup halýar. Bu reportyň soňky hasabt alyş möhletinde, 2017-nji ýylyň fewral ayynda iň azynda 12 sany Iogowa Şaýatlary 2 ýyl düzediş işlerine höküm edildi. BMG-nyň Adam Hukuklar Komitedi birnäçe gezek bu jezalaryň ynançlary sebäpli gullukdan ýüz döndürýänliň hukularyny bozýndygy barada habar etdi.

ABŞ-nyň Syýasaty

Soňky onýyllygyň dowamynda ABŞ-nyň Merkezi Azaýadaky syýasatynda Owgan urşy agalyk etdi, hem-de adam hukuklary we dini azatlyklar esasy alada öwrülmedi. Owgansytana we Eýrana ýakynlygy we olar bilen paýlaşýan ilat toparlarynyň bardygy üçin, hem-de onuň ägirt uly gaz zapaslarynyň bardygy sebäpli, Birleşen Ştatlaryň ýurda bolan esasy howpsyzlyk we ykdysady gyzyklanmalary bar. Resmi taýdan bitarap bolsada, Türkmenistan Owganystandaky Halkara Howpsyzlyk Kömek Güýçleri (HHKG) we ABŞ goşunlaryna zerur zatlary ýetirmekde Demirgazyk / Paýlaýyş setinde bolsada, ýurt Aşgabat halkara aeroportynda ABŞ-nyň ölüme getirmeyän üpjünçilikleri alyp barýan uçarlaryna ýangyç guýmaga ýol berdi. Terrorizme garşy operasiýalaryň dowamynda, habar berilmegine görä, ABŞ-nyň ýörite güýçlerine türkmen hökümediniň rugsady bilen "her ýagdaýa aýratyn seretmek" arkaly Türkmenistana girmäge rugsat berlipdir.

2017-nji ýylyň sentýabr aýynda, Döwlet Departamenti C5+1 ministrler ýygnagy, Merkezi Aziýanyň Daşary İş Ministrleriniň başisini we ABŞ-nyň wekilini köptaraplaýyn ýgnagyny dürli meseleleri, şol sanda esasy azatlaklar meselesini gözden geçirmek maksady bilen ýygnagy geçirdi. 2017-nji ýylyň aprel aýynda, Döwlet Departament Ýakyn Gündogarda we Günorta we Merkezi Aziýada Kiçi Dini Toparlar üçin Ýörite Maslahatçysy. Noks Zams, dini azatlyklaryna degişli meselerini gürründeşligi geçirmek üçin Türkmenistana sapar etdi.

2009-njy ýylda Döwlet Departamenti tarapyndan başy tutulan Ýyllyk Ikitraplaýyn Konsultasiýalar (ÝIK) Birleşen Ştatlar we Türkmenistan üçin ikitraplaýyn meseleleriň giň toparyny, şol sanda regional howpsyzlyk, ykdysady we söwda gatnaşyklaryny, sosial we medeni gatnaşyklary, hem-de adam hukuklaryny, maslahat etmek üçin gaýtalanyp durýan mehanizm. 2016-njy ýa-da 2017-nji ýylda gerekli wagtyň tapylmazlygy sebäpli ÝIK geçirilmedi, bu bolsa ABŞ-ny adam hukuklar, şol sanda dini azatlyklar meselerini gozgamak mümkinçiliginde mahrum etdi. 2017-njy ýylyň dekabir aýynda, Döwlet Departamenti özüniň dini azatlyklar boýunça ýyllyk hasabatyny ýaradanynda, Türkmenistany ýenede "aýratyn alada döredýän ýurt" hökmünde yglan etdi, Türkmenistan bu stausa 2014-nji ýylyň iýulyndan bäri eýe bolup dur. Döwlet Departamenti Türkmenistan agyr dini azatlyklary bozýanlygy üçin "aýratyn alada döredýän ýurt" bolasda, häzriki wagtda ABŞ-nyň "ýowuz ektrimizme we terrorizme garşy kollektiw işleri" ýaly döwlet

interesy bolansoň, ABŞ Türkmen döwlet wekkileri bilen iş çalyşmaly bolup, bu ýagdaý sebäpli zygiderli ABŞ-nyň prezidentiniň ýazgarmagyndan boş edilýär.